

Forskerinterview

Samfundsvidenskabelige forskere undersøger den verden og virkelighed, vi lever i. Journalist Lars Lønstrup interviewer en ny forsker i hvert nummer af DJØF Bladet. Se tidligere forskerinterviews her: www.djoef.dk/forskerinterview

Af Lars Lønstrup, freelancejournalist / Foto af Martin Dam Kristensen

Danskerne er oplyste, men passive

Danskerne ved meget om ny teknologi, men er mindre tilbøjelige til at deltage i debatten om etiske og sociale dilemmaer end tidligere. Måske fordi universiteternes forskningsformidling satser mere på markedsføring end borger-inddragelse, påpeger samfundsforsker Niels Mejlgaard.

Samtidig med at den teknologiske udvikling accelererer og forandrer danskernes liv og samfund markant, er vi blevet mere passive i forhold til at følge udviklingen og selv at præge debatten.

Det viser Niels Mejlgaards forskning, baseret på data fra de såkaldte Eurobarometer undersøgelser. Disse undersøgelser er blevet gennemført regelmæssigt over de seneste 20 år, blandt 25.000 europæere, hvoraf ca. 1.000 er danske.

Niels Mejlgaard er cand.scient.pol., ph.d. og seniorforsker på Center for Forskningsanalyse ved Aarhus Universitet. Han repræsenterer Danmark i den gruppe under Europa-Kommissionen, der har ansvar for Eurobarometer-undersøgelserne omkring følsomme teknologier.

Hvad viser Eurobarometer-tallene om danskernes engagement i den teknologiske udvikling?

"De viser, at tilbøjeligheden til at være aktivt involveret falder. For eksempel er andelen af danskere, som aldrig taler om bioteknologi, vokset fra 25 pct. i 1996 til 40 pct. i 2005; og andelen af danskere, som på forhånd afviser tanken om at deltage på et offentligt møde om

nye kontroversielle teknologier er steget fra 40 pct. i 1999 til 65 pct. i 2005. Når man tænker på, at dansk vækst og velfærd i stigende grad er forbundet med anvendelsen af moderne teknologier, samt at de teknologiske landvinninger trækker en hale af etiske og sociale di-

» Det er sværere at finde forskningsformidling, der fremlægger de etiske dilemmaer, forskernes personlige tvivl og de faglige uenigheder «

Niels Mejlgaard, samfundsforsker

lemmaer med sig, så er tendensen til faldende engagement blandt danskerne faktisk ganske bekymrende."

Kan du give eksempler på teknologi-fremskridt, som trækker etiske og sociale dilemmaer med sig?

"Stamcelleforskning er et eksempel på et område, der på den ene side giver nye og forbedrede muligheder for sygdomsbehandling,

men på den anden side udfordrer vores traditionelle opfattelser af liv og naturlighed ved at benytte befrugtede æg som forskningsmateriale. Et andet eksempel er genmodificerede afgrøder, der måske kan medvirke til optimering af udbyttet i landbruget, men hvor der på den anden side er videnskabelig usikkerhed omkring konsekvenserne for biodiversiteten. Andre teknologier, som for eksempel bioethanol, tilbyder på den ene side et CO2 neutralt alternativ til konventionelt brændstof, men kan på den anden side lægge beslag på værdifuld landbrugsjord i tredje verdenslande, hvis den fx er baseret på brasilianske sukkerrør eller mexicanske majs. Så presses fødevarerprisen op, hvilket går værst ud over lokalbefolkningen. På den måde rummer nye frembrydende teknologier ofte konsekvenser både for vores individuelle og kollektive livsbetingelser, som det er relevant for ethvert menneske at forholde sig til."

I samme periode, hvor danskernes engagement i teknologi-udviklingen har været faldende, er vores viden om naturvidenskab og ny teknologi steget, viser din forskning. Hvordan hænger det sammen?

"Det er et paradoks, som hænger sammen med, at det ikke bare er den objektive, men mere den subjektive kompetence – dvs. ens egen følelse af, om man har noget at bidrage med og at man bliver lyttet til – som afgør, om man engagerer sig i den offentlige debat om naturvidenskab og moderne teknologi. Mellem

Den anden halvdel af danskere er passive i forhold til den teknologiske udvikling, og de modtager al deres information om ny forskning og teknologi gennem journalister.

Ja, den gruppe, vi kalder tilskuere, ved relativt meget, men bruger ikke deres viden aktivt. De læser avisartikler om forskning og tekno-

versielle teknologier og forskningsresultater. Spørgsmålet er, om dette markedsføringsfokus i forskningskommunikationen får flere danskere til at opfatte sig selv som tilskuere, fordi de behandles som tilskuere. Hvis det er tilfældet, udgør det ikke blot et formidlingsmæssigt men også et demokratisk problem.

Hvem har i givet fald ansvaret for dette demokratiske problem i forbindelse med aktuel dansk forskningskommunikation?

"Man kan sige, at den nuværende regering – med bred opbakning i Folketinget – har været med til at sætte en dagsorden for forskningskommunikation, der betoner kvantitet og markedsføring frem for kvalitet og borgerinddragelse. Dels med den hårdhændede beskæring af en institution som Teknologirådet, der i 1980'erne og 1990'erne udviklede en særlig dansk model for deltagelses-orienteret forskningskommunikation, som har inspireret til oprettelse af lignende organer i mange andre europæiske lande; dels med Universitetsloven fra 2003, og de følgende års arbejde med at udvikle performance-baserede modeller i forskningspolitikken, som reelt tilskynder universiteterne til at opprioritere den markedsføringsorienterede forskningsformidling."

Hvordan skulle dansk forskningskommunikation indrettes, hvis det stod til dig?

"Jeg har sammen med mine kolleger Kaare Aagaard og Karen Siune efterlyst nye modeller for forskningskommunikation, som i højere grad tager hensyn til de forskellige forudsætninger, forventninger og bekymringer, som forskellige grupper i befolkningen har i forhold til ny forskning og teknologi. Som det er nu, tager den danske forskningskommunikation udgangspunkt i en forestilling om en bred offentlighed for forskning. Vores påstand er, at denne brede offentlighed ikke eksisterer. Danskerne praktiserer og definerer deres medlemskab af det moderne teknologidrevne vidensamfund forskelligt, og det må forskningskommunikationen indrette sig på, hvis den gerne vil opfattes som relevant af forskellige grupper i befolkningen." ■

» Danskerne praktiserer og definerer deres medlemskab af det moderne teknologidrevne vidensamfund forskelligt, og det må forskningskommunikationen indrette sig på «

Niels Mejlgaard, samfundsforsker

1989 og 2005 steg danskernes faktuelle viden fra 4,9 til 5,7 i et indeks, hvor 0 udgør bundniveauet, og 8 udgør topriveauet. Det er en ganske pæn stigning, men den faglige kompetence bliver ikke omsat til aktiv deltagelse og indflydelse."

På baggrund af tallene fra Eurobarometer kan du tegne et portræt af danskere i forhold til vores viden om, og engagement i, ny forskning og teknologi. Hvordan ser vi ud?

"I et af vores forskningsprojekter har vi identificeret fire dominerende og ca. lige store grupper. Den første gruppe kan kaldes rationalister. De er ret aktive, læser avisartikler, diskuterer med deres omgangskreds og kunne finde på at deltage i offentlige møder om forskning og teknologi. Rationalisterne har tillid til forskernes evner og etik i forhold til at formidle de samfundsmæssige implikationer af videnskabelig udvikling, men giver ikke meget for journalister og NGO'er som forskningsformidlere.

Den næste gruppe, de involverede, er lige så vidende og aktive, men præger desuden den offentlige debat og de politiske beslutningsprocesser - gennem underskriftsindsamlinger og demonstrationer. De involverede har størst tillid til miljøorganisationer og forbrugerorganisationer som forskningsformidlere, mens de ikke har meget fidus til den formidling, som de naturvidenskabelige forskere selv leverer.

logi og snakker måske om emnet med venner eller familie, men de er sjældne gæster på videnskabsmuseer eller til offentlige møder og demonstrationer. Deres tiltro til journalister som forskningsformidlere er høj.

Den sidste gruppe er de afkoblede borgere. For dem er spørgsmål om forskning og teknologisk udvikling slet ikke på radaren. De har lav tillid til vidensamfundets institutioner i det hele taget, men hvis de skulle søge information om forskning, ville de vende sig imod tv-journalister.

Forskningsformidling har i dag langt højere prioritet på landets universiteter i forhold til for 10 år siden, påpeger du. Hvorfor har det så ikke medført et større aktivt engagement i forhold til ny viden og teknologi blandt danskere?

"Det kan jeg ikke besvare på baggrund af mine data. Men når det er sagt, synes jeg, det er påfaldende, at flere danskere er begyndt at opfatte sig selv som tilskuere i forhold til den teknologiske udvikling, i samme periode som universiteterne har opprioriteret indsatsen såvel økonomisk som personalemæssigt for at markedsføre og 'sælge' deres forskning. Vi hører mange succeshistorier, der skal legitimere de offentlige investeringer i forskning og ny teknologi i disse år, mens det er sværere at finde forskningsformidling, der fremlægger de etiske dilemmaer, forskernes personlige tvivl og de faglige uenigheder, som er en naturlig del af at beskæftige sig med nye kontro-

